

Дејан Јакшић
 Архив Војводине, Нови Сад
 dejan.j@arhivvojvodine.org.rs

Оригиналан научни рад
 примљено: 17. април 2013
 прихваћено: 1. октобар 2013

О ИМЕНИМА СТАРИХ СРПСКИХ ЛЕТОПИСА

Сажетак: Изучавање старих српских летописа није пратило одговарајуће објашњавање додељивања назива појединим рукописима. Ради лакшег коришћења и идентификације текстова, овај рад жели да приближи и појасни неке чињенице из ове области, да укаже на пређутане појединости и допуни раније проучаваоце летописа. Пратећи најзначајнија издања летописа, пре свега оних Љ. Стојановића, подсећа се на речено и промене у дуготрајном процесу именовања и коначне кодификације летописних назива и улогу коју су при томе имали он и П. Ј. Шафарик. Откривају се мотиви и мање познати разлози називања појединих летописа.

Кључне речи: летописи, имена летописа, Љ. Стојановић, П. Ј. Шафарик, Сеченички летопис.

Изучавање, коришћење и објављивање старих српских летописа пратила је појава придевања имена/назива појединачним безименим летописним текстовима ради њиховог препознавања у целокупном литерарном наслеђу. Имена под којима су постали познати научној јавности летописи су стекли на различите начине: по граду и установи (музеј, библиотека, митрополија) у којој се чувају (Софијски I и II, Кијевски, Београдски I и II, Дорпатски, Цариградски, Бечки, Арадски); по манастиру (Студенички, Кувездински, Хиландарски, Реметски, Дечански, Никољски); по човеку (презиме али и лично име) који га је набавио или преписао (Шафариков, Руварчев I и II, Јанков, Верковићев); по припадајућој збирци (Григорићев, Марсилијев, Тихонаровљев); по човеку који га је објавио (Вукомановићев, Давидовићев); податка из записа (Подгорички, Рачански, Врхобрезнички); по некадашњем поседнику (Магарашевићев, Васићев/Нешковићев) итд. Критеријуми за додељивање имена нису доследни и били су често производ случајности. Постојала је шароликост у придевању имена пре него што је Љубомир Стојановић преузео на себе одговорност да кодификује називе, тако да је један летопис могао да се наводи на различите начине, или безимено према публикацији у којој је објављен. То је, уз збрку око мешања књижевних родова, отежавало коришћење и доводило до забуна. У више наврата када се говорило о неком тексту морало се нагласити да је то у

ствари исти онај текст који се појављује на том и том месту. Додуше, и после Стојановића је било одступања, углавном због сложеног састава дела чији је летопис део.

Подсетићемо само на најосновније податке о овим историјским текстовима. Летописи су добили име по томе што су у њима значајни догађаји и појаве бележени из године у годину хронолошким редом. Углавном се састоје из кратких, једноставних белешки и јасних констатација почетих годином као битном одредницом, датој по византијској ери од стварања света. У већини, креће се краћим уводним делом из опште историје, а српска почиње од Немање или Душана. Поред од раније уобичајених података о владарима, летописи су бележили ратне походе, сукобе, пустошења, али и природне непогоде, глад, болести итд. У видокругу летописаца су били и суседни народи, Мађари, Власи, Турци. Летописи су често део неке веће рукописне целине: књиге, зборника, хронографа. Тзв. старији летописи не припадају овој већ књижевној врсти *Житија краљева и царева српских*. Од млађих (правих) летописа једни почињу Душановом смрћу, а други од Немање. У овим другим, у неким се о Немањићима говори краће а у неким дуже. Тако се појављују обриси три групе летописа унутар којих су поједини летописи ближи и сроднији. Поред тога, постоје и летописи који се због особености редакције, самосталности, склопа и појавног облика не могу сврстати у једну од поменуте три групе, те они чине четврту групу. Прва група континуитет стварања успоставља са старијим летописима продужавајући нарацију. Индивидуалисање млађих летописа као независне целине постоји у летописима друге групе, који о Немањићима говоре укратко и уједначено. Најбројнија је трећа група летописа, са уочљивим подгрупама текстова, и она сведочи о замаху преписивачке летописне делатности. Сматра се да су основни текстови прве три групе настали у другој половини XV века, а четврте у XVI веку.¹

* * *

Без премца најзначајнији проучавалац летописа Љ. Стојановић оставио је иза себе фундаментално дело *Стари српски родослови и летописи*, посвећено овим врстама извора. Оно даје текстове и свод летописа са списком свих познатих рукописа до времена свог издавања и, успешно разрађујући комплексну тематку, решава главне проблеме о постанку, класификацији и развоју летописа. Обимна уводна студија са описима рукописа и осветљавањем међусобних односа и данас је темељ знања и владајуће мишљење наше историографије о овој врсти извора. Ипак, млађим нараштајима је остављено да дају коначне одговоре на тешка питања о постанку, развоју, врстама, групама, узајамним односима и свим другим питањима која прате наше летописе. После толико времена од објављивања на ову књигу се

---

¹ Љубомир Стојановић, *Стари српски родослови и летописи*, Београд – Сремски Карловци 1927; Општи подаци са најважнијом литературом: *Лексикон српског средњег века* (прир. Сима Ћирковић и Раде Михаљчић), Београд 1999, 367–368 (Раде Михаљчић); Ђорђе Трифуновић, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990, 143–146; *Enciklopedija Jugoslavije*, 5, Zagreb 1962, 520–521 (Реља Новаковић).

могу ставити неке примедбе, као што је датирање, недовољан опис и историјат постанка текстова или потписивање индивидуалних одлика појединих рукописа, али она остаје угаони камен сваког истраживања.

Једна од мањкавости, која не утиче на вредност целог дела, јесте недовољно објашњење додељивања назива летописима. Очекивало би се, имајући на уму зборни карактер дела, да су у приступу и попису текстова сумирана знања и о овом питању, са одговарајућим освртом на то како се до имена дошло. Писац нас, истина, у већини случајева обавештава да је рукопис из одређене библиотеке, музеја, манастира, збирке, заоставштине, преписа или ко га је објавио, па читалац може закључити, иако то није експлицитно наведено, да од тога и име вуче. У неким тачкама пописа текстова изложено није у корелацији са именом. Стојановић не казује кад је име сам установио, а кад га је преузео из раније праксе. Значи, о томе није нашао за сходно да говори сматрајући да се то подразумева, да је раније урађено, а вероватно се ни сам није упуштао у неке детаље. Одлучио се да уведе називе *први* и *други* (I и II, Софијски, Руварчев, Београдски²), иако је имао и друге могућности. Утврдивши овако имена летописа, дао им је скраћенице које ће се онда употребљавати.³

Вратимо се на једина два ранија сводна и Стојановићева групна издања летописа. Већ на самом почетку издавања наших старих извора Павел Јозеф Шафарик (Šafařík) утро је пут проучавању летописа стварајући свод познатих му *мањих летописа српских*.⁴ У уводу и на почетку свода он, изгледа први, даје оформљене летописне називе (по запису, манастиру и издавачу) уз приближну годину настанка, не хтећи *припоменути* како се до њих дошло.

Утемељивач критичког испитивања и описивања наших извора средњег века, Шафарик, благодарећи своје ауторитету и чињеници да је био пионир на том пољу имао је прилику да први да мишљења и оцене, па и називе старих српских рукописа. Некритична наука је понављала и преписивала сва његова почетна мишљења која су завладала и одомаћила се, иако је било много грешака које су се тешко отклањале. Неуморно је скупљао рукописе велике изворне вредности, за

---

² Занимљиво да се Стојановић код другог не одлучује за очекивани назив „Новаковићев летопис“ (нити за податак из пратећег записа), будући да „први“ постоји а Стојан Новаковић их је оба издао: Stojan Novaković, *Odlomak srpskog ljetopisa*, Starine JAZU VI, 1874, 19–23 (I); Isti, *Gragja za srpskog ljetopisca*, Starine JAZU IX, 1877, 60–90 (II).

³ Називи летописа уобичајено се дају према скраћеницама које им је дао Ј. Стојановић (*Подослови и летописи*, XLI–LVIII): *I група*: Киј. – Кијевски; Соф. I – Софијски Први; Студ. – Студенички; *II група*: Беог. I – Београдски Први; Беог. II – Београдски Други; Габ. – Габровски; Кув. – Кувездински; Шаф. – Шафариков; *III група*: Вас. – Васићев; Вер. – Верковићев; Врх. – Врхобрезнички; Вук. – Вукомановићев; Деч. – Дечански; Дорп. – Дорпатски; Јанк. – Јанков; Маг. – Магарашевићев; Ост. – Остојићев; Подг. – Подгорички; Рем. – Реметски; Соф. II – Софијски Други; Сен. – Сенички; Рув. I и II – Руварчев Први и Други; Хил. – Хиландарски; *IV група*: Белоп. – Белополски; Бранк. – Бранковићев; Ков. – Ковиљски; Сеч. – Сеченички; Доцније откривени: *I група*: Арад. – Арадски; Ник. – Никољски; *III група*: Мар. – Марсилијев. Како је овај рад краћи и посвећен именима, користимо овом приликом пуне називе.

⁴ Pavel Josef Šafařík, *Památky dřevního písemnictví jihoslovánův*, Praha 1851, IV, 65–88 (свод). Осам летописа: Sečenický, Račský, Davidovičův, Magaraševičův, Vrhchobřeznický, Kovilský, Sveto-Ondřejský и Chlándarský.

живота је прикупио драгоцену збирку старих српских рукописа која се чува у Чешком музеју у Прагу, међу њима и неколико летописа.⁵ Тако је први био у прилици да прегледа више примерака ове врсте, упореди их, и почиње сагледавати целину летописног наслеђа.

У свом првом летописном своду, четрдесетак година пре другог, Стојановић користи имена која су Шафарик, он и други раније употребили и опрезно уводи нова имена, задржавајући уопштени назив *летопис* из постојећег издања. Описно казује за Бечки летопис: „назовимо га *бечким*, јер се налази у цар. библиотеци у Бечу“, за Јанков „*Летопис*, што се нашао у артијама пок. *Ј. Шафарика*“, Григоровичев је „*Летопис из Григоровичеве колекције*“, Хиландарским назива летопис „који је нашао у Хиландару“ Григорович.⁶

Пре тога, у заједничком издању пет летописа, између осталог, износи став да је старији Копорињски љетопис боље тако звати по месту где је писан него Копривнички (како га је Шафарик погрешно назвао), а Верковићев љетопис, један од више његових преписа, практично је био принуђен да тако назове јер „Верковић није оставио код њега никакве примједбе одакле га је преписао и гдје му је ориџинал“.⁷ Иначе, Шафарикова грешка везана за Копорински (или Крушедолски) летопис брзо је уочена, иако је још неко време опстајала без преиспитивања, а много касније, кад је овај летопис доживео посебно издање, није била вредна помена.⁸

На путу ка кодификацији српских летописа и родослова Стојановић је у значајном изворнику *Споменику СКА III*, међу другим књижевним врстама, дао да се појединачно штампа десетак летописа уз краћа пратећа објашњења.⁹ Овога пута преноси пратеће записе по којима читалац закључује (Врхобрезнички, Рачански) како су летописи добили имена. Понавља ранија имена и поново опрезно саопштава да се летописи наводе под насловом „врхобрезнички“ и „Шафариков летопис“ (на другим местима не ставља знаке навода). Његова сарадња са И. Руварцем уродила је тада објављивањем више рукописа од којих је два, по редоследу „уступања“ и „показивања“, не уочавајући ништа друго карактеристично, назвао по њему.

Пред само издавање свог главног дела Стојановић доноси корективно издање и разматрање шест летописа. За Васићев летопис каже да је име добио по потпису испод пишевог потписа у свешцици: „И. Васић (зато: Васићев)“.¹⁰ На још неке појединости ових издања вратићемо се ниже.

Протеком времена разлог додељивања имена појединих летописа постао је замагљен и недовољно познат широј јавности, о томе се углавном није говорило и

⁵ Станоје Станојевић, *Историја српског народа у средњем веку, књига I – извори и литература*, Београд 1937, 355–356; *Енциклопедија српске историографије* (прир. Сима Ђирковић и Раде Михаљчић), Београд 1997, 720–721 (Ђорђе Бубало).

⁶ Љубомир Стојановић, *Српски родослови и летописи*, Гласник СУД 53, 1883, VII–XI.

⁷ Љубомир Стојановић, *Неколико српских љетописа*, *Старине ЈАЗУ XIII*, 1881, 165, нап. 1, 167.

⁸ Алекса Вукомановић, *Љетопис царев српскихъ*, Гласник СУД 11, 1859, 157–159. „Копривнички љетопис“ користио је Шафарик преко „копије“ из манастира Ковиља; Радомир Милошевић, *Копорински летопис*, Смедерево – Манастир Копорин 2002, 12–13.

⁹ Љубомир Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, акти, летописи, типичи, поменици, записи и др.*, Споменик СКА III, 1890, 93–157.

¹⁰ Љубомир Стојановић, *Неколико старих српских летописа*, Споменик СКА LXVI, 1926, 231.

размишљало. Зато смо се одлучили да неколико питања из ове области приближимо и појаснимо, да укажемо на прећутане појединости и допуномо раније проучаваоце летописа. Тиме ћемо олакшати коришћење и идентификацију ових историјских извора.

* * *

После објављивања *Родослова и летописа* постала су позната још три млађа летописа: Никољски, Арадски¹¹ и Марсилијев. Они су, без размимоилажења, добили име у духу претходних. За прва два није ни постојала озбиљнија алтернатива а трећи је описиван као *летопис у заоставитини грофа Марсилија*. Поред чињенице да се налази у Болоњи (*Један српски летопис у Болоњи*) могло се узети у обзир и то да га је Марсили открио у манастиру Студеница.¹²

Каснији преноси Сарандапорског летописа ускраћени су за закључак његовог првог издавача Ћире Трухелке (који он назива „Рукописна кроника из почетка XVI. вијека“): „Можда можемо из тога, што се у кроници, која иначе само најважнија историчка факта набраја, у два случаја спомиње и једно неважно мјесто наслутити да је писац баш ондје живео. То је мјесто манастир Сарандапор...“.¹³ Назив је дошао из летописних ставки – закључак је прихваћен и примењен, али се није више спомињао.

Руски филолог-славист Виктор И. Григорович пронашао је један летопис у бугарском селу Гъбарово („близу“ Пловдива), по коме је и назван.¹⁴ Уместо тврдог знака Стојановић прво, именујући га, уводи апостроф (*Г'баровски летопис*), затим опет враћа „дебело јер“ (*Гъбаровски летопис*), а на крају се одлучује да га замени са гласом „а“, као у имену садашњег села Габарева.¹⁵ Вероватно је на коначно име утицало веће и северније место Габрово? Недоследност и гласовне промене нису објашњене.

Слично је са Дорпатским летописом који је добио име, није тешко сазнати, по некадашњем називу града (и универзитета) Тарту у Естонији. Стојановић прво, користећи једну од варијанти имена, летопис и универзитет назива *Дорпатским*, да би убрзо прихватио придев *Дорпатски*, према раширенијем имену.¹⁶ Промена због две варијанте имена града такође је остала прећутана.

Екавица или ијекавица? Ово питање поставило се због Сеничког и

¹² Реља Новаковић, *Никољски летопис*, Зборник ФФ у Београду 3, 1955, 155–171; Ion Radu Mircea, *Une version inconnue du „Mladji letopis“ – la variante d'Arad*, Прилози КИФ 43/3–4, 1977, 230–247.

¹³ Милица Николић, *Српски летопис у заоставитини грофа Марсилија*, Мешовита грађа (Miscellanea) 19, 1989, 7–8 нап. 2.

¹⁴ Ћиро Трухелка, *Из старих рукописа II. Рукописна кроника из почетка XVI вијека*, ГЗМ 6, 1894, IV, 453.

¹⁵ Виктор И. Григорович, *О Србији въ ея отношеніяхъ къ сосѣднимъ державамъ преимущественно въ XIV и XV столѣтіяхъ*, Казань 1859, 3 (*Прибавленія*). „... въ селѣ Гъбарово, что близъ Филиппополя. ... Лѣтопись, которую называю по мѣсту приобрѣтенія Гъбаровскою...“.

¹⁶ Љ. Стојановић, *Српски родослови и летописи*, VIII; Исти, *Стари српски хрисовуљи*, 123; Исти, *Неколико старих српских летописа*, 232; Исти, *Родослови и летописи*, XLV.

¹⁷ Љ. Стојановић, *Неколико српских лјетописа*, 166; Исти, *Српски родослови и летописи*, VIII; Исти, *Стари српски хрисовуљи*, 123; Исти, *Родослови и летописи*, XLVII.

Белополског летописа. Стојановић прво каже „Сјенички летопис. 1864. год. поклонио га прота сјенички (за то сјенички летопис)...“, а убрзо себе исправља у *Сенички*, што и остаје.¹⁷ Белополски ни у једном тренутку није имао ијекавску варијанту. Именодавац је недвосмислено фаворизовао екавски облик.

стицајем околности Остојићев летопис је назван по нашем књижевном и културном историчару Тихомиру Остојићу, делатнику Матице српске. Стојановић објашњава да га је назвао „По препису из неког рукописа Т. Остојића, који ми је дао Ил. Руварац...“¹⁸. Сазнали смо да је то име неадекватно дато и да би можда пре требало да буде Борђошки летопис. Наиме, преписани летопис, спојен са друга два списа, био је у поседу породице Борђошки, а сад се налази у Библиотеци Матице српске.¹⁹ Именодавац није ништа о рукопису сазнао, иако је препис рано добио, па му се учинило zgodно да га тако назове.

После Шафарикових летописа име је следећи добио Бранковићев летопис. Када га је први издавач Иван Кукуљевић објавио под именом *Србски летопис Деспота Ђорђе Бранковића (Chronica serbica Despotae Georgii Branković)*, тј. Бранковићев летопис, јасно је рекао да „бијаше властник тог србског рукописа деспот Ђорђе Бранковић (последњи)...“²⁰ Међутим, овако је нехотице створена могућност за појаву извесних заблуда у вези са постанком летописа – ослањајући се на Кукуљевићев наслов неки писци са краја XIX века су, без икаквог проверавања, заузели становиште да је аутор летописа гроф Бранковић. Реља Новаковић је приметио да Бранковићев летопис у ствари, а то се може применити и на друге летописе, није имао никакав назив, односно није се називао никаквим посебним именом све до Кукуљевића.²¹ Наводећи летописне ставке према публикацијама, Иларион Руварац не везује имена за поједине текстове (осим „тако названом летопису Ђорђа Бранковића“) сматрајући их „нашим безименим летописима“.²²

Није без значаја нагласити да постоји проблем идентификације списа у нашој рукописној заоставштини, јер се често дешавало да имена рукописа под којима су заведени у каталозима библиотека и публикацијама не одговарају њиховој садржини и целини. Белополски летопис је тако сносио последице што је физички повезан са једном изведбом српског хронографа, посебно у времену пре изградње мишљења о раздвајању књижевноисторијских врста. Појављивао се прикривен под именима Повест („изъ едне рукописне србуљице“), Вукомановићев хронограф или једноставно Хронограф, првобитно без помињања унутрашње структуре дела а

¹⁷ Лј. Стојановић, *Nekoliko srpskih ljetopisa*, 165–166; Исти, *Српски родослови и летописи*, IX; Исти, *Родослови и летописи*, XLVIII.

¹⁸ Љ. Стојановић, *Родослови и летописи*, LI. Слично у: Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи*, 156.

¹⁹ Библиотека Матице српске, Нови Сад, РР III 2, *Летопис, Лустинијанов Закон и Душанов Законик*, 4а–12б; Душица Грбић, Катица Шкорић и др., *Тирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске. Душанов законик Борђошког, Николајевићев, Текелијин, Стратимировићев и Ковиљски рукопис*, књ. 13, Нови Сад 2008, 7–26; Димитрије Кириловић, *Матица српска је дошла у посед и четвртог примерка Душановог законика*, Летопис МС, год. 125, књ. 364, св. 5, 1949, 321–322.

²⁰ Ivan Kukuljević Sakcinski, *Srpski ljetopis despota Đorđa Brankovića и prevodu latinskom*, Arkiv za povjesnicu jugoslavensku III, Zagreb 1854, 3;

²¹ Реља Новаковић, *Бранковићев летопис*, Београд 1960, 1–2, 141.

²² Иларион Руварац, *Прилози к објашњењу извора српске историје*, Гласник СУД 47, 1879, 185, 194.

касније с њим.²³ Белопољски летопис је то име добио по записима из књижице у чијем је саставу, по месту Б(и)јелом Пољу (сада у Црној Гори), где се дуго налазила у поседу свештених лица.²⁴

На почетку сабирања знања о нашим летописима Белопољски се назива и по граду у којем се од скоро чувао. „Ljetopis Beogradski, tako zovem ljetopis, koga Janićija vladika Užički..., darova družbi srbske slovesnosti i koj je sada u Beogradu u pogodnoj knjižnici“, појашњава Фрањо Рачки.²⁵ Руски научник Владимир Качановски (Качановский) такође га назива „Београдски летопис“ (Бѣлградская лѣтопись, после ставља знаке навода).²⁶ Овај назив ипак су понела друга два летописа (I и II), по истом критеријуму.

Сеченички летопис има дуг стаж у научном коришћењу, али разлог именовања није био познат. И ми смо га, као и други истраживачи, користили не мислећи о имену, сматрајући да се оно подразумева, да је дошло од неког места или манастира. Кад нам се у анализи појавила потреба да сазнамо нешто више, испоставило се да података нема. О самом летопису, у свом појавном облику сличном Белопољском, мало се зна, али је сигурно да спада међу најраније рукописе (1501). Њега је после прикупљања старих српских и бугарских рукописа и боравка у Новом Саду (1819–1833) у настајући Народни музеј у Прагу донео П. Ј. Шафарик.²⁷ Он га је именовао и касније узео за основу своје летописном своду.

Сеченички би по садржају могао да назове Новобрдски летопис, будући да у другом делу текста класичног летописног облика (1431–1474) све време задржава пажњу на догађајима око тог града, претварајући га у новобрдску хронику. Да је настао у Новом Брду или негде у његовој близини, може се закључити по прецизирању вести уско локалног порекла и тачном датумском прецизирању локалних рударских несрећа из новобрдске околине. Алтернативно Новобрдским га назива Ђорђе Сп. Радојичић вајкајући се: „Зашто је П. Шафарик сеченички летопис тако назвао, не знам и нисам могао да утврдим, иако годинама трагам за тим“.²⁸

---

²³ Алекса Вукомановић, *Повјестъ от битга и о царствних влсех родовъ (Грађа за историју народа и књижевности српске)*, Гласник СУД 10, 1858, 211–214; Љубомир Стојановић, *Каталог рукописа и старих штампаних књига збирке СКА*, Београд 1901, 207; Исти, *Српски родослови и летописи*, VIII; Павле Поповић, *Преглед српске књижевности*, Београд 1999 (1913), 37 (44–45); Димитрије Богдановић, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII век)*, Београд 1982, 121, 240.

²⁴ Архив САНУ, Београд, Рукописна збирка бр. 33, *Хронограф*, 104 а, задња корица; Љубомир Стојановић, *Стари српски записи и натписи*, II, СКА Зборник ИЈК СН, Београд 1903, 82, 376 (бр. 2552, 4065).

²⁵ Franjo Rački, *Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku povjest srednjega vieka. II Domaći Ljeto – i zgodopisi*, Књижевник II, 2, Zagreb 1865, 231. Рачки, набрајајући 18 летописа, тамо где зна објашњава њихове називе, а где не зна не упушта се у објашњавање. Између осталог, каже да је Магарашевићев летопис „sada Prazki“ (230–233).

²⁶ Владимир В. Качановский, *Сербские жития и летописи как источник для истории южных славян в XIV и XV веках*, Славянский сборник III, Петербургъ 1876, 183–222 (одел 1.); Исти, *История Сербии I*, Киев 1899, 84, 196–202.

²⁷ Josef Vašica, Josef Vajs, *Soupis staroslovanských rukopisů Národního musea v Praze*, Praha 1957, XIII, 358–366. Сигнатура: IX Н 21, опис бр.155; Михаил Несторович Сперанский, *Рукописи Павла Иосифа Шафарика (ныне Музея Королевства Чешского) в Праге*, ЧОИДР, 1894 год, кн. I, Москва 1894, 46–51 (бр. 12). Летопис се налази на странама 1046–1146. „—Это такъ наз. Сеченичский лѣтописецъ“ (105).

²⁸ Đorđe Sp. Radojičić, „Marena“ iz Sečenickog (Novobrdskog) letopisa, Glasnik Muzeja Kosova i Metohije IX,

На листовима 31б–32а сложеног дела (*Сборникъ*) чије је Сеченички летопис саставни део стоји следећи запис: варошъ .. осеченица.писса блѣenni обрѣтъ н стоанъ степанинн влѣ н оцъ њ вѣ њнъ матернн коснлци марнн глѣ село клѣтъ ...²⁹

Ђ. Сп. Радојичић, на цитираном месту, с правом претпоставља да је придев „сеченички“ настао грешком уместо „осеченички“, али нема основа његово домишљање да је то по месту Сечењ у Мађарској, одакле је рукопис можда добијен. Осеченица и Кључ су села у садашњој Општини Мионица.³⁰ Из тог познијег записа закључујемо да се цео спис раније налазио у Ваљевско-мионичком крају и да је Шафарик дао скраћено име летопису по вароши Осеченици, која се у запису спомиње.

О Светоандрејском летопису се није знало више од тога да је Шафарик из њега узео за свој летописни свод само варијанту једног имена (Јаловница).³¹ Овај летопис се, по свему судећи, налази међу „уметнутим кратким српским анализама“ у наставку једног номоканона: „Breves annales serbici, inserti sunt: ... 9. In cod. sec. XVII cont. Nomocanonem, olim Sanct-Andreensis, seu Athanaškoviano“.³² Из овог изводимо закључак да је Светоандрејски летопис добио то име јер је стигао из Сентандреје преко будућег владике Платона Атанацковића који је тамо био професор српске препарандије (1812–1815).³³

* * *

Као што смо видели, пресудну улогу за додељивање имена летописима, уз скромно учешће других, имали су П. Ј. Шафарик и Љ. Стојановић. Први је, благодарећи свом ауторитету и чињеници да је био пионир на пољу издавања, дао пример како треба називати ове старе рукописе. Следећи га, други је током вишедеценијског бављења летописима, после више колебања и опрезног увођења, на крају одважно утврдио летописне називе, тако да је већина назива летописа његово дело. Сам поступак додељивања, по разним основама датих имена, недовољно је објашњаван, као да се то само по себи подразумева. Надамо се да ће овај рад допринети лакшем коришћењу и идентификацији списа, попунити празнине, разјаснити прећутано и бити прилог проучавању наших старих летописа као значајном извору српског средњег века.

Priština 1965, 558.

²⁹ J. Vašica, J. Vajs, Op. cit., 366.

³⁰ *Imenik naseljenih mesta u SFRJ*, Београд 1985, 156, 239.

³¹ Љ. Стојановић, *Српски родослови и летописи*, ЛП; Pavel Josef Šafařík, н.д., 77.

³² J. Vašica i J. Vajs, н. д., 152–153. Опис бр. 83. У именском регистру је наведен владика Платон Атанацковић (484).

³³ *Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу*, приредио Слободан Милеуснић, Београд 1993, 18–19.

Извори и литература:

Извори:

- Архив САНУ, Београд, Рукописна збирка бр. 33, *Хронограф*.
- Библиотека Матице српске, Нови Сад, РР III 2, *Летопис, Јустинијанов Закон и Душанов Законик*.
- Богдановић, Димитрије, *Инвентар ћирилских рукописа у Југославији (XI–XVII век)*, Београд 1982.
- Vašica, Josef, Vajs, Josef, *Soupis staroslovanských rukopisů Národního musea v Praze*, Praha 1957.
- Вукомановић, Алекса, *Повјестъ от вѣтъа и о царствѣхъ вѣсехъ родовъ (Грађа за историју народа и књижевности српске)*, Гласник СУД 10, 1858, 211–277.
- Вукомановић, Алекса, *Лѣтописъ царемъ срѣбскимъ*, Гласник СУД 11, 1859, 144–159.
- Грбић, Душица, Шкорић, Катица и др., *Ћирилске рукописне књиге Библиотеке Матице српске. Душанов законик Борђошког, Николајевићев, Текелијин, Стратимировићев и Ковиљски рукопис*, књ. 13, Нови Сад 2008.
- Kukuljević Sakcinski, Ivan, *Srpski ljetopis despota Đorđa Brankovića u prevodu latinskom*, Arkiv za povjesnicu jugoslavensku III, Zagreb 1854, 3–30.
- Милошевић, Радомир, *Копорински летопис*, Смедерево – Манастир Копорин 2002.
- Mircea, Ion Radu, *Une version inconnue du „Mladji letopis“ – la variante d’Arad*, Прилози КЛИФ 43/3–4, 1977, 230–247.
- Николић, Милица, *Српски летопис у заоставитини грофа Марсилија*, Мешовита грађа (Miscellanea) 19, 1989, 7–22.
- Новаковић, Реља, *Никољски летопис*, Зборник ФФ у Београду 3, 1955, 155–171.
- Новаковић, Реља, *Бранковићев летопис*, Београд 1960.
- Novaković, Stojan, *Odlomak srpskog ljetopisa*, Starine JAZU VI, 1874, 19–23.
- Novaković, Stojan, *Gragja za srpskog ljetopisca*, Starine JAZU IX, 1877, 60–90.
- Сперанский, Михаил Несторович, *Рукописи Павла Иосифа Шафарика (ныне Музея Королевства Чешского) в Праге*, ЧОИДР, 1894 год, кн. 1, Москва 1894.
- Стојановић, Љубомир, *Српски родослови и летописи*, Гласник СУД 53, 1883, 1–160.
- Стојановић, Љубомир, *Стари српски хрисовуљи, акти, летописи, типници, поменици, записи и др.*, Споменик СКА III, 1890.
- Стојановић, Љубомир, *Каталог рукописа и старих штампаних књига збирке СКА*, Београд 1901.
- Стојановић, Љубомир, *Стари српски записи и натписи*, I–IV, СКА Зборник ИЈК СН, Београд 1902–1926.
- Стојановић, Љубомир, *Неколико старих српских летописа*, Споменик СКА LXVI, 1926, 225–233.
- Стојановић, Љубомир, *Стари српски родослови и летописи*, Београд – Сремски Карловци 1927.
- Трухелка, Пиро *Из старих рукописа II. Рукописна кроника из почетка XVI вијека*, ГЗМ 6, 1894, IV, 452–463.
- Šafařík, Pavel Josef, *Památky dřevního písemnictví jihoslovánův*, Praha 1851.

Литература:

- Азбучник Српске православне цркве по Радославу Грујићу* (прир. Слободан Милеуснић), Београд 1993.

- Григоровичъ, Виктор И., *О Сербіи въ ея отношеніяхъ къ сосѣднимъ державамъ преимущественно въ XIV и XV столѣтіяхъ*, Казань 1859.
- Даничић, Ђура, *Ријечник из књижевних старина српских*, 1–3, Београд 1863–1864.
- Енциклопедија Југославије*, 1–8, Загреб 1955–1971.
- Енциклопедија српске историографије* (прир. Сима Ћирковић и Раде Михаљчић), Београд 1997.
- Именик насељених места и SFRJ*, Београд 1985.
- Качановский, Владимир В., *Сербские жития и летописи как источник для истории южных славян в XIV и XV веках*, Славянский сборник III, Петербургъ 1876, 183–222 (одел 1.).
- Качановский, Владимир В., *История Сербии I*, Киев 1899.
- Кириловић, Димитрије, *Матица српска је дошла у посед и четвртог примерка Душановог законика*, Летопис МС, год. 125, књ. 364, св. 5, 1949, 321–322.
- Лексикон српског средњег века* (прир. Сима Ћирковић и Раде Михаљчић), Београд 1999.
- Поповић, Павле, *Преглед српске књижевности*, Београд 1999 (1913).
- Radojičić, Đorđe Sp., „Marena“ *iz Sečeničkog (Novobrdskog) letopisa*, Glasnik Muzeja Kosova i Metohije IX, Priština 1965, 557–559.
- Rački, Franjo, *Ocjena starijih izvora za hrvatsku i srbsku povjest srednjega vieka. II Domaći Ljeto – i zgodopisi*, Književnik II, 2, Zagreb 1865, 217–241.
- Руварац, Иларион, *Прилози к објашњењу извора српске историје*, Гласник СУД 47, 1879, 177–218.
- Станојевић, Станоје, *Историја српског народа у средњем веку, књига I – извори и литература*, Београд 1937.
- Трифунковић, Ђорђе, *Азбучник српских средњовековних књижевних појмова*, Београд 1990.

DEJAN JAKŠIĆ

ON THE NAMES OF OLD SERBIAN CHRONICLES (*LETOPISI*)

Summary

Studies of old Serbian *letopis* chronicles have not included sufficient explanations for the titles assigned to certain manuscripts. To enable easier use and identification of such texts, this work seeks to examine and explain certain facts from the field, to indicate overlooked characteristics, and to expand on previous scholarship regarding *letopis* chronicles. Following the most significant editions, primarily those of Lj. Stojanović, attention is paid to discussion and changes in the lengthy process of assigning titles and codifying such texts, as well as to the leading roles of Stojanović and Šafarik in that process. Motifs in designations for the texts and lesser known reasons for individual titles are identified.

Keywords: *letopis* chronicles, *letopis* titles, Lj. Stojanović, P. J. Šafarik, *Sečenički letopis*.